

VERES JÓZSEF

Egy lehetséges agrárjogi koncepció vázlata

A kérdés, amelyre választ keresek: van-e tartós létjogosultsága Magyarországon az agrárjognak, mint elkülöníthető jogterületnek, s mint diszciplínának? Az igenlő választ olyan hipotézisként kezelem, amely több vonatkozásban még további kutatást igényel. Most e körből – a korlátozott terjedelemre tekintettel is – csupán a bizonyító erejűnek vélt indokokat jelzem – részletesebb kifejtés nélkül. Ezek, ha helytállóak, támpontok lehetnek a további kérdések tisztázásánál is.

Az agrárjog helye a magyar jogrendszerben

A magyar agrárjog fejlődését először *Novotni* Zoltán vázolta fel, plasztikusan bemutatva azokat a történelmi korszakokat, amelyek vagy megakadályozták, vagy meghatározták a kibontakozást és annak irányát. Álláspontja szerint: "Az agrárjog, mint önálló jogág és tantárgy, napjainkban kerül kialakításra a magyar jogrendszerben... A magyar jogrendszer korszerűsítése megköveteli az európai értékek felismerését, a piacgazdasági jogelvek alkalmazását, így az agrárjogi tudományos ismeretek adaptációját is."¹

Prugberger Tamás Adalékok az agrárjog jogrendszerbeli elhelyezéséhez című cikkében az általa megjelölt három szempont alapján az agrárjogot olyan konzisztens jogi materiának tekinti, "amely a mezőgazdaságra, mint gazdasági ágazatra és szakmára fűződik fel, így intézményei és normaanyaga különböző jogágak anyagát képezik."² Ezért nem véletlen, hogy az általa szerkesztett egyetemi jegyzetben is az agrárjogot – hivatkozva a polgári államok jogára – nem önálló jogágként, hanem a különböző jogágak területéről szakszempontról összegyűjtött joganyagoknak – gyakorlati alkalmazásra szánt joganyaggyűjteménynek – tekinti.³

¹ *Novotni* Zoltán: A magyar agrárjog fejlődésének vázlata. Magyar Közigazgatás. 1991. 3. sz. 27. p.

² *Prugberger* Tamás: Adalékok az agrárjog jogrendszerbeli elhelyezéséhez. Jogtudományi Közlöny. 1990. 5. sz. 178. p.

³ Az agrárjog alapelemeinek vázlata. Egyetemi jegyzet. Miskolc. 1991. (Szerkesztette: *Prugberger* Tamás) 28–29. p.

Süveges Márta, mint az Előadások az agrárjog köréből című egyetemi jegyzet szerkesztője vázlat-tanulmányában az agrárjogot autonóm jogterületnek, olyan, a polgári jogra épülő szakjognak minősíti, amelynek középpontjában a mezőgazdasági üzem áll; jogintézményeit az agrárszociológia, az agrárgazdaságtan, továbbá az agrárpolitika kutatásainak, illetve igényeinek megfelelően fejleszti ki.⁴

Nem lenne teljes a kép, ha nem említeném meg azokat az eltérő nézeteket is, amelyek egyfelől az egységes ingatlanjog és ingatlan kódex, másfelől a egységes agrárjog és agrárkódex mellett érvelnek. Sárközy Tamás pl. a tulajdonjog körében az ingatlan-tulajdonjog újrendezését tartja a legnagyobb feladatnak, mégpedig a telekkönyvi nyilvántartás megújításával együtt. Véleménye szerint nem egyszerűen a földtörvényről van szó, hanem az egész ingatlanjogról, beleértve a jelzálogi szabályok korszerűsítését.⁵

Domé Györgyné viszont arra a kérdésre, hogy földtörvényt kell-e alkotni vagy inkább agrártörvényt, így válaszol: "a mezőgazdaság és az élelmiszergazdaság érdekei sokkal pregnánsabban tükröződnének egy agrárkódexben, mint a most hatályban lévő szétszórt jogszabályokban, nem beszélve arról, hogy a kódex megkönnyítené a jogalkalmazást is."⁶

A hivatkozások – gondolom – elengedő támpontot adnak a kiinduláshoz abból a szempontból, hogy az agrárjog koncepciójánál és konstrukciójánál fogva valóban hogyan is helyezkedik el a jogrendszeren belül?

A megválaszolandó kérdés előtt egy ún. előkérdés is tisztázásra vár, nevezetesen: létezik-e a korábbi és a mai agrárjogi koncepció között kontinuitás, vagy egyértelmű a diszkontinuitás ténye?

Ismét *Novotni* Zoltánra kell hivatkoznom akkor, amikor az agrárjog területén a kontinuitás kérdése megjelenik; a múlt tapasztalatainak feltárását, értékelését és hasznosítását hangsúlyozó tanulmányában ugyanis megállapítja, hogy a megújuló magyar gazdaság, ezen belül az agrárgazdaság új típusú jogi szabályozást vár. A régebbi típusú jogi szabályozás, amelynek gyűjtőfogalma a mezőgazdasági jog, lényegét tekintve, nem volt igazi agrárjog. Prágában 1953-ban megfogalmazott tétel szerint a mezőgazdasági jogon belül két önálló jogágazat létezik: a földjog és a mezőgazdasági termelőszövetkezeti jog. Ezek az ún. jogágazatok nem fedték le az egész agrárszférát, de a "szocialista jogrendszernek" sem voltak teljes értékű ágazatai. Erre utalnak *Eörsi Gyula* bíráló megjegyzései a dogmatikus jogágazat-tagozódási felfogással kapcsolatosan, amikor furcsálja, hogy "lényegét kutató szem gyűjtőpontjában" nincs a jobbára

⁴ Süveges Márta: A magyar agrárjog vázlata. (Vázlat-tanulmány) Kézirat. 1991. február.

⁵ Sárközy Tamás: Civilisztikánk a tegnapi és a holnap között. Társadalmi Szemle. 1992. 10. szám 13. p.

⁶ Domé Györgyné: A Földtörvény és a módosításáról szóló törvénytervezet. Magyar Jog. 1993. 1. szám 22. p.

politikai okokból fellépő heterogén földjog és az összefüggésekre tekintettel csonka mezőgazdasági termelőszövetkezeti jog, vagyis a kvázi-jogágazatok.⁷

Szerénytelenség lenne a jogrendszer tagozódása általános elméleti tételeinek nagyvonalú felülértékelése, ezért folytatva Eörsi Gyula gondolatmenetét, végkövetkeztetése a lényegre tapint a témánkkal összefüggésben. Megállapítása szerint ugyanis a társadalmi-gazdasági viszonyok egyre komplexebbé válnak, növekszik a feszültség a szabályozandó viszonyok struktúrája és a jogrendszer struktúrája között; a feszültség feloldása pedig a kvázi jogágazatok kialakulásában jelentkezik oly módon, hogy azok "továbbra is a jogi homogenitáson alapuló valódi jogágazatokra épülnek".⁸

Mindehhez még hozzá kell tennem, hogy a mezőgazdasági jogban való gondolkodást háttérbe szorította az a körülmény is, hogy az 1960-as évek elejétől, de különösen a gazdasági mechanizmus megváltoztatását követően Magyarországon az ipari, a kereskedelmi, a kommunális és szolgáltató ágazatokban ugrásszerűen emelkedett a különböző típusú és formájú szövetkezetek száma. Amilyen ütemben ismerte és fogadta el a gazdaságpolitika a szövetkezés lényegéből eredő lehetőségek tágabb felhasználásának szükségességét, olyképpen alakult ki és fejlődött a szövetkezeti jog a maga önálló szabályrendszerével. 1971-ben megjelent az egységes szövetkezeti törvény (1971. évi III. törvény), majd napvilágot láttak a magas szintű ágazati jogszabályok is. Végül is a szövetkezeti jog nem maradt elmélet, hanem jogággá alakult. Ez a körülmény is hozzájárult a mezőgazdasági jogi szemlélet elsorvadásához, bár a mezőgazdasági ágazatban létező kényszerszövetkezeteknek továbbra is szolgálniuk kellett (ha nem is jó szívvvel) a totalitárius állam agrárpolitikáját. A mezőgazdasági jogi (agrárjogi, agráripari jogi) elképzelések még fel-feltűntek a volt Szovjetunióban, Bulgáriában és az NDK-ban, de természetesen konzervatív felhanggal.

Leszögezhetjük: a mezőgazdasági jog és a modern agrárjog kontinuitásának a mezőgazdasági termelőszövetkezeti jog bomlási folyamata ellenére sincs közös gyökere. A hasonlóság legfeljebb formai lehet, mivel az agrárjogot is logikai törés nélkül kell elhelyezni a magyar jogrendszerben — figyelemmel a modern európai társadalmi-gazdasági és gazdaságpolitikai követelményekre.

Nézetem szerint, a konszolidált és a tragikusan sikertelen kísérletekkel terhes történelmi korszakok agrárpolitikáinak és agrárjogi normarendszereinek számbavétele és értékelése az egymást követésének és nem az egymásra épülésének ténye mellett sem elhanyagolható tudományos feladat, amely szintén további széleskörű kutatásra vár. Először azonban a jelen és a jövő agrárjogi koncepciójának kidolgozása a halaszthatatlan igény, amely megelőzi a kritikus hangvételű és szemléletű visszatekintést. Megjegyzem, az eltérő elnevezések sem okozhatnak zavart, hiszen a mezőgazdasági jog és az agrárjog szinoním

⁷ Eörsi Gyula: Jog—gazdaság—jogrendszertagozódás. Akadémiai Kiadó. Bp. 1977. 101—102. p.

⁸ Eörsi Gyula: i.m.: 103. p.

fogalmak, csak jó magyar szokás szerint a régít, a rosszat tagadó új és remélhetőleg eredményes, korszerű szemlélet még a terminus technikusokat sem fogadja el; bár ez fordítva is igaz, s így lett a magánjogból polgári jog, a közigazgatási jogból államigazgatási jog stb. Tulajdonképpen a lényeges tartalmi különbségeket az agrárjog sem fejezi ki, gondoljunk csak pl. a már jelzett bolgár agrárjogra (még az 1980-as években is az agráripari komplexumok büvkörében éltek); de ha ez az eltérés egyben egy nemzetközileg elfogadott szak kifejezés is, e magyar betegséget türelemmel és megértéssel viseljük el, legfeljebb a nyelvőrök berzenkednek ellene.

Visszatérve az alapkérdésre, előttünk vannak tehát az agrárjog jogrendszerbeli elhelyezkedésével kapcsolatos különböző nézetek, ezek: az agrárjog jogág, konzisztens jogi matéria, autonóm jogterület. Magyarországon már az 1970-es években vita alakult ki "a bezárt jogági gondolkodás" csődjéről, a külső és belső jogági komplexitásban történő kodifikáció szükségességéről. De – Sárközy Tamás szavaival élve – "főleg az elméleti jogászok körében divatos a jogrendszer tagozódásán vitatkozni", ezért helyesebb, ha az extrém szakjogász távol tartja magát e sikamlós területtől, és csak az agrárjogra koncentrálna mer véleményét nyilvánítani.

Nézetem szerint, ha jogágazatokban gondolkodunk, de a praktikum szempontjából ez sem szükségképpen követelmény, az agrárjog alapjogágakra épülő olyan másodlagos jogágazat, amely belső komplexitásánál fogva önálló (autonóm) jogterületet képez. A belső komplexitását pedig két kritérium adja: az interdiszciplináris kutatásokra épülő, a fejlődés tendenciáját meghatározó társadalmi-gazdasági és gazdaságpolitikai koncepció, valamint olyan jogalkotási, jogalkalmazási rendszer és szemlélet, amely biztosítja mind a sui generis agrárjogi, mind az egyes jogágakból és szakjogokból átvett jogszabályok (jogszabály szelvények), jogintézmények szerves és logikailag zárt egységét, belső harmóniáját.

Az agrárjog, mint diszciplína és studium

A modern agrárjogi kutatás és oktatás is most bontakozik ki Magyarországon, keresve azokat a tudományterületeket, amelyekhez kapcsolódhat, illetőleg amelyek alapokat adhatnak az agrárjog tudományos és oktatási koncepciójához, s annak következtében a funkciójához is.

A kép teljessége végett itt is vissza kell nyúlnunk a mezőgazdasági joghoz. 1945 után, az első egyetemi reformot követően – tagadva a régi jogi oktatási rendszer helyességét – a kereskedelmi és váltójogot a gazdasági jog váltotta fel, amely a terv és elszámolási, ellenőrzési és a gazdasági-forgalmi joganyagot gyűjtötte össze. A Közoktatásügyi Minisztérium 1951-ben készítette el a mezőgazdasági jog oktatására vonatkozó alapmunkaterv-tervezetet.⁹ 1952-ben Nizsalovszky Endre akadémikus által vezetett előkészítő bizottság mezőgazdasági

⁹ 810/1950/51. jk. számú kari tanácsi előterjesztés. Szeged

jogból programot készített. A program szerint a mezőgazdasági jog két részre tagozódott. Az I. rész a földhasználati jogot tárgyalta. A II. rész viszont nemcsak a mezőgazdasági termelőszövetkezeti csoportokkal kapcsolatos elméleti és tételes jogi anyagot fogta össze, de kitért a gépállomások és a termelési szerződések szabályozásának egyes kérdéseire is. (A programot megelőzve azonban már az 1951/1952-es tanévben megjelent a mezőgazdasági jog a jogi karok tantárgyai között.)

A program alapján készültek el az első jegyzetek Földes Iván szerkesztésében. Először 1952-ben, majd 1953-ban a Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat adta ki a mezőgazdasági jog első részét, előbb Földes—Rudolf—Perbíró, később Földes—Perbíró—Rudolf—Nagy—Seres munkaközösségi tagok közreműködésével. 1954-ben jelent meg a mezőgazdasági jog második része az I. részt író munkaközösségi tagok tollából, változatlanul Földes Iván szerkesztésében.

Az egyetemi jegyzetek sorát hosszasan lehetne sorolni. Most csak arra a tankönyvi előszóra utalnék, amely már 1974-ben jelezte, hogy a két jogterület önállósága, az önállóság jellemző sajátosságai, egymással szoros kapcsolatban lévő, de mégis önálló fejlődésük, valamint a mezőgazdasági termelőszövetkezet és a többi szövetkezet joganyagának egymáshoz való közelítése — magának a szövetkezeti jognak a fejlődése is — indokolja a földjogi tankönyv önálló kötetbe való megjelenését.¹⁰

Még ugyanebben az évben elkészült egy "Szövetkezeti jog" című tankönyvvázlat,¹¹ de majd csak 1985-től, 11 év elteltével adatott lehetőség ideiglenes minisztériumi engedéllyel a szövetkezeti jog oktatására a jogi karokon, s a "Szövetkezeti jog" című tankönyv, amelyik szükségképpen még nem a magántulajdonosok szövetkezésének elvére épült, 1988-ban jelent meg, akkor, amikor már sejthető volt, hogy sem a szövetkezeti jog önálló studiuma, sem a beidegződött földjogi oktatási modell nem lehet hosszú életű.¹²

A gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény megjelenése és az új szövetkezeti törvény tervezetét előkészítő kodifikációs bizottság munkájának 1989-ben történő megszervezése, a földről szóló 1987. évi I. törvény többszöri módosítása, de nem utolsó sorban a rendszerváltás követelményeinek felerősödése a kutatók és oktatók számára világossá tette a didaktikailag is indokolt tananyagmódosítások és illeszkedések szükségességét.

Mind a két oktatási tárgynál (studiumnál) dilemmaként jelentkezett a beolvadás vagy a bővítés lehetősége. A földjognál ez azt jelentette, hogy vagy beolvad a polgári jogba, vagyis a civilisztika szerves részévé válik, vagy tárgyi

¹⁰ Földes—Molnár—Seres—Veres: Földjog. Szerkesztő: Seres Imre. Tankönyvkiadó. Bp. 1974. 11. p.

¹¹ A korábban kiadott tankönyvek szerkesztője és a munkakollektíva Molnár Imrét kérte fel a "Szövetkezeti jog" c. tankönyvvázlat elkészítésére. A kézirat címe: "Megjegyzések a "szövetkezeti jog" tananyagának tervezett vázlatához. Kézirat. Bp. 1974 június.

¹² Szövetkezeti jog. Szerkesztette: Domé Györgyné és Veres József. Tankönyvkiadó. Bp. 1988.

alapként az agrárjogban kap helyet és meghatározó pozíciót; a szövetkezeti jognál pedig azt, hogy vagy a "Társasági jog" keretében jelenik meg sui generis formaként, vagy a "Társasági és szövetkezeti jog" című tantárgy által összefogottan a társasági joggal együtt adja meg a gazdálkodás jogi szabályaival kapcsolatos komplex szemléletmódot az egyetemi hallgatók számára.

A ma valósága, de — remélhetőleg — a jövő igénye is inkább a második variánst látszik alátámasztani. Az első esetben legfeljebb az egységes ingatlanjog, a második esetben pedig a még nagyobb látószöveget biztosító, a valamennyi gazdálkodási variánst felölelő, ún. "Gazdálkodás joga" lehet a rivalizáló studium.

Az elmondottakból is kitűnően, nemcsak a terjedelemre, de a száraz tényyszerűség okából is szándékosan kerültem a részletekre való kitéréseket, jelezve a múltat, a mai helyzetet és a tendenciákat. Különben is meggyőződésem, hogy a kutatás és az oktatás korszerűsítését nem elrendelni, hanem észrevenni kell.

Az agrárjogi kutatások nehézségi fokát két tényező jelzi. Az első, jogon kívüli. Ahhoz ugyanis, hogy egy európai agrárjogi értékeket tükröző magyar agrárjogtudomány kibontakozhasson és az agrárjog jogintézményeivel együtt kiteljesedjen — ahogyan említettem is —, interdiszciplináris szemlélet alapján olyan agrárközgazdaságtani, agrárszociológiai, és nem utolsó sorban agrárpolitikai háttérismereteket és koncepciókat kell birtokába venni, amelyek a jogi szabályozás primér tendenciáit is meghatározzák.

A második tényező ugyan jogon belüli, de a nehézségi fok abban a kettősségben jelentkezik, hogy az agrárjognak az egységes szemlélet érdekében a saját jogintézményeinek kidolgozása mellett befolyásolnia kell a más jogágak (jogterületek), illetőleg szakjogok szabályozási tételeit is. Az agrárjog tudományának irányultsága tehát más jogterületeket is érint, s éppen ezért a különbözőképpen védett és eltérő érdekek közötti feszültségek elviselhetővé tétele (l. pl.: az adójogban) külön gondot okoz.

Volt idő, amikor bizonyos jogterületeket diszciplináknak nevezték.¹³ Ez a téves nézet a szakirodalomban még itt-ott ma is megjelenik. Ezért szeretném hangsúlyozni: az agrárjog jogrendszerbeli elhelyezkedésének kérdésköre mellett jól szemlélhetően ott találjuk az agrárjog tudományának (diszciplinájának) és oktatásának (a studiumának) a kérdésköreit is. Ezek a körök azonban oly szoros összefüggésben vannak egymással, hogy szeparálásuk csak mesterségesen, egyes részletkérdések tanulmányozása érdekében lehetséges. Mindehhez még azt is hozzá kell tennem, hogy a magyar agrárjog kutatása és oktatása nem lehetséges a nemzetközi tapasztalatok elemzése, a kielélt agrárjogi rendszerek eredményeinek a felhasználása nélkül.

¹³ Eörsi Gyula: "A jogágazatok mellett azonban a szocialista felfogás ismer olyan jogterületeket, — ezeket általában diszciplináknak nevezik, ...— amelyek politikai vagy gyakorlati szempontból egységet alkotnak anélkül, hogy jogágazatok lennének." I.m.: 99—100. p.

Amikor megkísérlem körülhatárolni az agrárjog területét, két okból nem használom "az agrárjog tárgya" kifejezést. Az első ok az a kiforrotlan helyzet, ami még a feltétlenül szükséges igény ellenére sem teszi lehetővé a különböző tárgyi körök (jogterület, kutatás, oktatás) pontos és világos megfogalmazását. A második ok a még kidolgozatlan vagy csak elképzelésekben élő jogintézmények rendszerbe állításának, logikai füzérének hiányosságai.

A jelenlegi tabló – ha néhol mozaikszerűen is – nagy vonalakban a következőképpen áll össze. Az agrártermelés földalapjának tulajdonjogi és használati jogi kérdései a kiinduló pont első összetevője, ide csatlakoztatva a földhasznosítás és földvédelem problematikáját is. A második összetevő az agrártermelés formái (a farmtól, illetőleg a kiegészítő gazdaságtól a mammut vállalatig); ílymódon lehet ugyanis megjeleníteni a tulajdonos, a termőföldtulajdon és az agrárüzem szerves egységét.

A vázolt, de nem részletezett alapkérdések mellett ott kell szerepelniük az ingatlanok jogi kategóriáinak; az ingatlannyilvántartás alapelveinek, módszerének, rendszerének és szervezetének; az agrártermelés speciális területei jogi rendelkezéseinek (az erdőgazdálkodási jognak, a vadgazdálkodási és vadászati jognak, a vízjognak, a halászati jognak, a szőlő- és gyümölcsstermesztés, valamint a borgazdálkodás jogi szabályozásának), s nem utolsósorban a természetvédelem alaptételeinek is. Lehet, hogy a jelzett kapcsolódások egy konglomerátum darabjaivá törnek a hagyományos formájú intézményi tömböket, de úgy vélem, az összefüggések áttekinthetőségének követelményét elegendő összetartó, ha nem is összekötő anyagnak vagy erőnek tekinthetjük.

Az ingatlanjog (ha lesz ilyen önálló jogterület), és a környezetvédelmi jog egyes részei agrárjogba való beillesztésének nehézségei – gondolom – még hosszú ideig a szakemberek érdeklődésének középpontjában maradnak; az egyes témák pedig külön tanulmányokat igényelnek, ezért most csak egy kérdéskört érintek, nevezetesen: kell-e az agrárjog keretében természetvédelemmel is foglalkozni?

Szeretném előre bocsátani, hogy a természet- és környezetvédelmi jogot önálló jogterületnek tekintem (és természetesen önálló kutatási, oktatási területnek is). Ennek ellenére az agrárjog nem lenne teljes, ha főleg a természetvédelem területéről nem venne át és nem hozna létre olyan jogintézményeket, s nem alkotna olyan szabályokat, amelyek legalábbis akadályozzák az agrárfejlődéssel összefüggő környezetrombolást. A piacgazdasági mechanizmusra átálló magyar mezőgazdaság folyamata és az a nemzetközi irányzat, mely arra irányul, hogy a fenntartható fejlődés a környezetvédelem és a gazdaságpolitika integrálásával valósuljon meg, közös feladatokra koncentrálnak, alapkoncepcióval rendelkező nemzeti stratégiát

igényel.¹⁴ E stratégia jogi feltételeinek és biztosítékainak az agrárjogban is meg kell jelenniük.

A továbbiakban már rendszertani törések sem mutatkoznak az agrárjog szerkezetében, hiszen az agrártermelés formáihoz (a tágabb értelemben vett agrárüzemekhez) tartozó családi (tulajdonosi) és külső (munkavállalói) munkavégzés speciális, vagyis agrárágazati szabályai után az agrárpiac befolyásolásának jogi eszközei (az agrárpiaci rendtartás, a szerződéses kapcsolatok, az adózás és az agrárbiztosítás eltérő szabályai a mezőgazdaságban stb.), az agrárszakigazgatás és az agrárszférában is létező és működő érdekvédelmi és érdekképviseleti struktúra képezheti a fő csomópontokat.

Az agrárjog területén belül helyezhető el az európai agrárjogi intézmények összefogott joganyaga, a nemzetközi integrációk strukturális és tartalmi szabályozásának lényege; és természetesen az agrárjog rendszerének és forrásainak a bemutatása is.

A feladat tehát előttünk áll, amely azonban minimális programot jelent, mivel csak a feltárt és meglévő lehetőségekre alapoz. A következő feladat annak tisztázása, vajon az agrárjog területébe mi fér bele még, illetőleg abból mi hagyható ki? Itt főleg a kidolgozatlan jogintézmények okoznak gondot, pl. a földtulajdoni kérdések új rendezése kihatással lesz-e az öröklés rendjére, vagy a földtulajdon szerzése feltételhez kötésének szabályai igazodnak-e az egyes európai megoldásokhoz stb.?

Összegezőképpen, az agrárjog területét olyan koncepciónak kell összefogni, amely lehetővé teszi, hogy részben saját jogintézményekkel, részben olyan más jogterületek jogintézményeivel rendelkezzenek, amelyeknek agrárjogi szelvényei is vannak; s amelyek összefüggéseikben egységes szemléletet adó rendszert alkotnak. Ha ez nincs meg, az agrárjog legfeljebb a praktikumot szolgáló jogszabályi kompiláció.

¹⁴ Környezetvédelemről a riói konferencia után. Társadalmi Szemle. 1992. 10. 6. p.

JÓZSEF VERES

SKIZZE EINER MÖGLICHEN AGRARRECHTLICHEN KONZEPTION

(Zusammenfassung)

Der Verfasser sucht die Antwort auf die Frage, ob das Agrarrecht als ein selbständiges Rechtsgebiet und als Disziplin eine dauerhafte Existenzberechtigung in Ungarn habe? Die bejahende Antwort hält er für eine Hypothese, die noch in mehreren Hinsicht auf weitere Forschungen angewiesen sei.

Er behauptet, dass die Kontinuität des landwirtschaftlichen Rechts — darin Bodenrecht und LPG-Recht — und die des modernen Agrarrechts keine gemeinsame Wurzel hat. Was das Agrarrecht betrifft, das apperzipiert er als ein sekundärer Rechtszweig, der — mit Rücksicht auf seine innere Komplexität — ein autonomes Rechtsgebiet bildet.

Der Verfasser beschäftigt sich auch mit der agrarrechtlichen Forschung und dem Unterricht und betont die Wichtigkeit der Beachtung der Agrarökonomie, Agrarsoziologie und Agrarpolitik; die letzteren liefern unentbehrliche zusätzliche Informationen.

Zum Schluss fasst er kurz die Fragenkreise zusammen, womit sich das Agrarrecht in erster Linie beschäftigt. Die wichtigsten davon sind: Eigentumsrecht und Nutzungsrecht des Bodenfonds der Agrarproduktion; die rechtliche Regelung der Bonodenverwendung und die des Bodenschutzes; die Formen der Agrarproduktion (von der Aushilfswirtschaft zum Mammutbetrieb); die rechtlichen Regelungsmittel des Agrarmarktes; die Agrarverwaltung; Interessenschutz und Interessenvertretung in der Agrarsphäre.